

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadienis priedas

2003 m. birželio 14 d.

Nr. 115 (24)

Saturday supplement June 14, 2003

No. 115(24)

XII Mokslo ir kūrybos simpoziumo atgarsiai

Mažosios Lietuvos kultūros istorijos paveldas

Domas Kaunas

Paveldas yra valstybės ir tautos turtas: viena svarbiausių jos dvasinių ir materialinių vertybių. Jis aprėpia istorijos, archeologijos, architektūros ir urbanistikos, rašto, spaudos, meno ir kitus intelektualines bei praktines veiklos objektus. Paveldas yra civilizacijos pažangos sąlyga. Jis sudaro prielaidas ugdyti mokslą, kultūrą ir švietimą, pilietinį ir tautinį sąmoningumą, palaikyti visavertę šalies ir jos gyventojų dvasinį gyvybingumą, todėl valstybės ir tarptautinės organizacijos užtikrina jo apsaugą ir išlikimą. Paveldas taip pat turi politinę ir materialinę vertę bei svorį, todėl naikinamas politinių konfliktų metu, grobstomas pasipelnymo tikslu, slepiama jo laikymo vieta ir pats buvimas faktas. Sąmoningai nesprendžiama išnykusių tautų ir tautinių bendruomenių paveldo priskyrimo problema. Geriausias pavyzdys yra prūsai, kurių materialinius ir dvasinius turtus šimtmečiais dalijosi ir tebesidalija ir germanų, ir baltų, o pastaruoju metu — ir slavų valstybės.

Vienareikšmiškai apibrėžti kultūros paveldą nėra paprasta. Su juo dažniausiai siejami dvasinės, meninės ir kitokios intelektualiosios kūrybos objektai, kurie gali būti suvokiami ir siauresne, ir platesne, ir patia plačiausia prasme. Kilus jų apskaitos, priežiūros bei viešinimo poreikiui, problema dažniausiai sprendžiama, tokius objektus konkretizuojant ir inventorizant. Štai Lietuvos vyriausybė 2003 m. kovo 26 d. tvirtinant su Jungtinėmis Amerikos Valstijomis (JAV) pasirašytą susitarimą dėl šiose šalyse gyvenančių tautinių, religinių arba etninių grupių kultūros paveldo apsaugojimo, buvo pateiktas ir jo apibrėžimas. Šiame dokumente „kultūros paveldą“ laikomos religinių apeigų vietos, istorinę vertę turintys objektai, paminklai, kapinės ir mirusiems pagerbti skirtos vietos bei su visu tuo susijusi archyvinė ir kitokia autentiška dokumentinė medžiaga.

Paveldo išsiaiškinimas, inventorizavimas, apsauga, įtraukimas į vertybinę savivoką ir aktyvią intelektualinę vartoseną reikalauja didelių pastangų ir materialinių išteklių. Jų šaunaudas ypač didina paveldo sklaidą už regiono ir valstybės ribų. Dėl to dabartinis metu kai kurių Lietuvos paveldo problemų iš viso negalima išspręsti, todėl jų sprendimą tenka atidėti tolimesniam laikui. Šios užduo-

ties vykdymą ir jos eigos kontrolę privalo prisimti pati valstybė. Mažosios Lietuvos atžvilgiu situacija itin komplikuoja tai, kad didesnį jos dalis dabar priklauso Rusijos Federacijos administruojamam Karaliaučiaus kraštui (Kaliningradskaja oblast), su kuria neįmanoma pasiekti jokio politinio susitarimo. Ką tik mus pasiekė žinia, kad į Kaliningrado sritį rusų pasieniečiai neleidžia istoriko dr. Algirdo Matulevičiaus. Jis daug rašo apie Mažosios Lietuvos praeities klausimus ir dažnai vadovauja ekskursijoms, lankantioms jos istorines vietas. Po tokio įvykio savaime kyla pagrįstas įtarimas, ar rusiškajai administracijai į juoduosius sąrašus neįtraukė ir kitų Mažosios Lietuvos tyrėjų?

Galima ginčytis dėl to, kas ir kaip daroma dėl Mažosios Lietuvos paveldo, atgavus politinę nepriklausomybę pačioje Lietuvoje, tačiau niekas nenuneigs, kad suvis tuščiomis rankomis nestovime. Vieni didžiausių pasiekimų yra tai, kad nuosekliai tęsiamas, dar sovietmečiu pradėtas, paveldo tikslas ir pristatymas jam skirtingose įstaigose. Tokias uduotis profesionaliai vykdo Mažosios Lietuvos ir Šilutės istorijos muziejai, Martyno Jankaus muziejus Bitėnuose ir Kintų Vydūno kultūros centras.

Mažosios Lietuvos istorijos muziejus Klaipėdoje veiklą pradėjo 1950 m. ir sukaupė turtinę fondą bei darbo patirtį. Šiandien jis turi apie 80,000 eksponatų, kurie pristatyti išsamioje nuolatinėje ekspozicijoje. Mokslo darbuotojai, kartu su Klaipėdos universitetu, Kultūros vertybių apsaugos departamentu ir kitais partneriais organizuoja konferencijas ir seminarus, rengia knygas ir straipsnius rinkinius. Lankytojus nuolat kviečia teminės parodos. Iš muziejus internetinės Svetainės galima sužinoti, kad šių metų sausį atidaryta paroda, skirta Klaipėdos krašto prijungimo prie Lietuvos 80-mečiui; kovą — uosta-

miesto urbanistikos istoriko Jono Tatorio padovanotas asmeninis archyvas; lapkritį lankytojus pakvies paroda „Klaipėdos krašto žibintai“ ir dar kelios kitos teminės parodos. Išstius metus miesto moksleiviams rengiamos „Gyvosios istorijos“ pamokos pagal gerai sudarytą ugdymo programą „Senųjų kūrinių, žemėlapių ir lietuvininkų amatų ir būit“.

Antrasis pagal dydį Šilutės muziejus buvo atidarytas 1949 m. Jis perėmė nuo karo pabaigos be globos likusį cionykščio dvarininko Hugo Scheu (1845-1937) privataus muziejaus apnaikintą, tačiau vertę išsaugojusį, rinkinį. Jame dešimtmečiais buvo kaupiamos archeologijos radinių, lietuvių etnografijos, archyvinio dokumentų, žemėlapių, spaudinių kolekcijos. Pats muziejus įkūrėjas priklausė tiliškių Lietuvių literatūros draugijai ir išleido savo užrašytų žemėlapių pasakų rinkinį (1912). Šilutės muziejų tikslinga vadinti regioniniu, kryptingai besiorientuojančiu į Pamario krašto praeitį. Jis turi archeologijos, numizmatikos, ginklų, raštijos ir spaudos, nuotraukų, liaudies meno ir etnografijos rinkinius. Juose iš viso yra apie 47,000 eksponatų. Deja, senoji pastato patalpa yra labai ankšta, todėl žiūrovui priimtina tik nedidelė dalis patį vertinamųjų ir Mažosios Lietuvos tematikai geriausiai atliepiančių rinkinių.

Šilutės muziejinkai labai išradingi, pristatydami Mažosios Lietuvos paveldą. Nuolatinės ekspozicijos galimybės jė didina teminėmis ekskursijomis, giliai atskleidžiančiomis senųjų lietuvininkų buitį, žvejybą, vedžiojančiomis praeities žinovus ir megejus po Šilutės senamiestį, istorijai svarbiomis rajono vietomis. Be to, nuolat rengiamos šeštadieninės šeimyninės ekskursijos. Muziejus daug dėmesio skiria mokykliniam jaunimui, supažindindamas jį su krašto istorija. Šiuo tikslu darbuotojai taip pat parengė „Gyvosios istorijos“ pamokų ciklą, gvildinantį smalsumą skatinančias temas: dvaro istorija, senosios Šilutės spaustuvės, senoji popieriaus gamyba, knygos istorija, lietuvininkų rūbai, žvejyba pamaryje ir kt. Jos vyksta ekspozicijos salėje, o praktinės užduotys atliekamos saugyklos pastate, kuriame įrengta kaimo pirkia imituojanti patalpa. Čia dirbama prie muziejinių daiktų, jie aprašomi ir piešiami. Tokios pamokos jaunimui daro didelį įspūdį.

Muziejaus fondų atodangai panaudojami spaudos leidiniai. Jie yra teminiai, populiariai pasakojantys apie krašto praeitį ir ją iliustruojantys eksponatų vaizdais. Vienas tokių — ši pavasarij pasirodęs albumas *Šilutė atvirukuose ir fotografijose*. Tai vienas geriausių paveldo vertybių aktualizavimo darbų. Toks leidinys, palydėtas tekstais ne tik lietuvių, bet ir vokiečių bei anglų kalba, neabejotinai per-

žengs Lietuvos ribas ir turės nemažą išliekamąją vertę.

Atskiros dėmesio nusipelnė šilutiškių kultūros darbuotojų bandymas ugdyti knygos, ypač senosios, kultūrą. Šią užduotį vykdo Mažosios Lietuvos lietuvių poeto Frydricho Bajovosios istorijos pamokos pagal gerai sudarytą ugdymo programą „Senųjų kūrinių, žemėlapių ir lietuvininkų amatų ir būit“.

Daug triukšmo pačiose aukščiausiose sovietų valdžios ir partinėse viršūnėse sukėlė 1981 m. Bitėnų pradžios mokykloje atidaryta aušrininko Martyno Jankaus memorialinė ekspozicija, kuri ją prižiūrėjusių mokytojų Birutės ir Kazimiero Žemgulių bei uolių rėmėjų pastangomis veikiai sukaupė gana turtingą fondą. Lietuviai atgavus nepriklausomybę, ant išlikusių pamatų buvo atstatyta Bitėnų spaustuvė, į kurią perkelta rinkiniai ją paverstė visateisiu muziejumi. Įkūrus Pagėgių savivaldybę (2002), jis pavadintas Pagėgių krašto muziejumi. M. Jankaus muziejus yra vienintelis, tegu ir sąlyginai pavadintas, Mažosios Lietuvos lietuvių spaudos istorijos muziejus. Jame sukaupta medžiaga byloja apie M. Jankaus asmenybę, jo spaudos darbą ir visuomeninę veiklą, svarbiausius, išliekamąją pažintinę ir kultūrinę vertę turinčius, leidinius, spaudos draudimo laikų knygnešius ir ryšius su iškiliomis lietuvių tautos bei valstybės asmenybėmis. Bitėnai ir virš jų kylantis Rambynas yra viena lankomiausių Pamario vietų. Ši aplinkybė leidžia gana plačiai atskleisti savitą Mažosios Lietuvos istorijos, ypač politinės, puslapi.

Vykdamas Mažosios Lietuvos istorijos paveldo aktualizavimo misiją, savo kompetencija ir ištekliais buvusio Klaipėdos krašto muziejinkus profesionalus ir megejus turėjęs labiau paremti šalies vyriausybės, kultūros ir švietimo ministerijos, nacionalinių muziejų specialistai. Neduodant laisvės nevaržomai fantazijai, drįstume kelti dvi svarbias užduotis. Pirmiausia kalbėti apie ilgą laiką lietuviškumo simbolį — paminklinį Rambyną kalną. Dar 1896 m. Tiltės „Birutės“ draugija ant jo įsigijo žemės sklypą, vėliau perejęs tautinio sąjūdžio veikėjai ir politikai Vilniui Gai-galavičiui. Čia žemės ir namus

Eva Labutytė. „Krikštu kompozicija“.

turėjo žymiausia Klaipėdos krašto kultūros ir švietimo draugija „Aukuras“. Atkaklus siekis būti ant Rambyną mažlietuviams reikė gebėjimą saugoti tautinius simbolius ir savarankiškumą svetimų jėgų grėsmės akivaizdoje. Čia vyko ir žūbtinė kova: lietuviškos žemės lopinėlyje buvo švenčiamos Joninės, „Birutės“ ir „Aukuro“ draugijų rengiamos visuomenės sueigos, pasitinkami aukšti šalies ir užsienio svečiai, pasirašoma atminimo albume — *Amžinojoje Rambynų kalno knygoje*, užveistame sode pasodinta Kristijono Donelaičio liepa ir Vytauto Didžiojo ažuolas, o naktimis nacionalistų užsiundyti žaliukai tuos sodus niokojo ir griovė paminklus. Kovą prieš Rambyną lietuviškumą tęsė ir sovietinė valdžia. Mano giliausiu įsitikinimu, buvusią „Aukuro“ sodybą iš dabartinių savininkų privaletų išpirkti Lietuvos vyriausybė ir ją paversti valstybinės svarbos istorijos paminklu. Čia niekada neturks lankytojų ir aktualių temų visai — Mažajai ir Didžajai — Lietuvai. Rambynų likimą visada akyklai stebėjo Jonas Basanavičius ir pirmoji Amerikos lietuvių išieivų karta. Galbūt išieivija vėl jį atsigręžtu?

Kita svarbi valstybinė užduotis yra sukurti bendradarbiavimo su dabartinio, rusiškojo Karaliaučiaus krašto muziejinkais galimybes. Rišančioji gija kaip tik galėtų būti istorija ir jos paveldas. Kai kurių Mažosios Lietuvos lietuvių klausimo pripažinimo ir gana objektyvaus nušvie-

timo ženklų galima pastebėti Kaliningrado universiteto mokslininkų naujausiuose Rytų Prūsijos istorijos tyrinėjimuose. Įžvalgesni jų autori jau pripažįsta lietuvių tautinės ir kultūrinės autonomijos Prūsijos ir Vokietijos valstybėje faktorių, atsižvelgdami į sudarant sąlygas Lietuvoje eksponuoti, dešimtmečiais tytomis kauptą baltiškąjį fondą. Kaip europinio masto sensacija, neseniai nuskambėjo rusų spaudos pranešimas apie viename iš Karaliaučiaus senųjų gynybinių fortų rastą 1844 m. įkurto garsiojo „Prussia“ muziejaus kolekciją. Ją, priartėjus Antrojo pasaulinio karo frontui, paslėpė vokiečių administracijos kultūros paveldo saugotojai. Iš po žemių fortų rūsiuose rusų archeologai jau iškelė daugiau kaip 16,000 eksponatų: sagių, kariolių, strėlių, iečių antgalių, bronzinių ir sidabrinų papuošalų. Kam jie priklausė? Prūsams? Lietuviams? Užkariautojams kryžiuočiams? Ar įsivaizduojame, kokio žiurovų antplūdžio susilauktų į Lietuvą atvežta radinių paroda? Ar tokios parodos negalėtume pateikti ir kompaktiniame diske? Pirmąjį žingsnį reikėtų žengti mums ir jo nevertėtų atidėti.

Tradicinių ir elektroninių priemonių pagalba būtina sukurti Mažosios Lietuvos kultūros istorijos paveldo duomenų bazes.

Nukelta į 2 psl.

Šio šeštadienio priedo puslapiuose:

Butina išsaugoti Mažosios Lietuvos istorijos ir kultūros paveldą. — 1 psl.

„Poezijos pavasaris“ Lietuvoje ir jo laureato Antano A. Jonyno eilėraščiai. — 3 psl.

Poezija neturi sienų: stiprybė semiamasi iš praeities; apie lietuvių kalbos homonimus. — 4 psl.

Aušrininko, Mažosios Lietuvos patriarcho Martyno Jankaus muziejaus Bitėnuose įkūrėjas. Iš kairės: prof. Domas Kaunas, mokyt. Birutė Žemguliene, dail. Eva Labutytė, žurn. Bernardas Alekna-vičius. V. Kaltenio nuotrauka

Antanas A. Jonynas

ALFONSO MIRTIS

Kol gyvenau skurde tačiau palaimoj
bijodamas ramybės ne mirties
kol beatodairiškas geismas patirties
pranoko sočių praradimo baimę

buvau ir mylimas ir mylintis tačiau
net ir suvokęs motinišką klastą
geidžiau tame jaukiame glėby nusikęsti
tai kas kad ir žinojau ir jaučiau

ką bedaryčiau būtų išdavystė
ir nors nedrąsiai išstariau — tu klysti
tai buvo paskutiniai mano žodžiai
krūtinėj dvokė lyg ištryptas tvartas

ji nusikuto plaukus kad žinočiau
jog aš esu jai Viešpaties sutvertas

2003.04.28.

MERSBURGAS

Išeinu pro vartus ir atsiduriu žydinčiam slėny
viršum ežero kybančios žalios terasos
skrybelėm ir pintom skrybelaitėm nusėtos
lyg iš dvidešimtojo amžiaus pradžios fotografijos

debesis pasitraukia ir mane užgriūva bokšto šešelis
seno laikrodžio dantračiai sukdami skrieja pažemę
danguje tik cepelinai pripūstas taupyklės paršelis
ir kodako spalvų miestas viršum Bodeno ežero

žmonės tiesą pasakius tebegyvena ir ten
nors beveik nesuvokia savo pačių nerealamo
beatodairiškas riteris požemių grumiasi su mirtim
non ex caeli ex sibi lumen*

* ne iš dangaus, bet iš savęs šviesa.

2003.04.27.

LIETUS

Tykšta ant balkono turėklo lietus
monotoniškai lyg iš pareigos
jau ir taip neramu
o kas ketvirtį ima skalambyti varpas
pamažu naudotų detalių sandėliu virsta
mano eilėraščių dirbtuvė
pusę dienos kapstaisi
kol randi dar veikiantį rimą
kas iš to alyva suteptą
kvailiui iškištum kaip naują
bet važiuos netoli kol firma dar klesti
vertėtų ją uždaryti visi sakyti kaip gaila
šįnakt nieko nesapnavau iš ryto
pamažu iš kamino kylantį dūmą
pasivaideno kieme šulinys
iš kur jis čia po migdolais ir abrikosais
kur ten tau paprasčiausia krosnelė
įrengimas savaitgalį čirškint dešrelėms
o trys galingi beržai efektingai atrodo
ne vietoj o vis tiek efektingai
pasitimi taip savo gyvenimą
ir vartai kaip monetą tarp pirštų
apsitrynusi kiek bet dar turėtų galioti
į kitą valiutą vargu ar kas keistų
bet kažką dar galėtum už ją įsigyti
ramybei vargu ar užtektų

2003.04.10

KAMBARYS

Šitame kambaryje mano tėvynė
nes čia su tavim aš užmiegu

raktai kabo ant durų
tyli radijo taškas

su visais kadriliais ir polkom

šitame kambaryje mano tėvynė
čia aš galiu ir numirti

tu lanksti kaip piemens vytelė
kai jis gena bandą į kalnus

liūdna man kada tu išeini
bet tada aš pasiimu knygą

apie mūsų praeitis mūsų daug kartu ištylėta

2003.04.30.

VIDURAMŽIŲ SKERSGATVIAI

Jų daugybė tų miestų egzistuojančių mano
galvoj

niekas kitas jų tiesą pasakius nematė
ne visus gerai juos pažįstu
kai kurių ilgiuos norėčiau parodyti tau
kiti buvę nebuvę

kažkoks apsiniaukęs šis miestas
visos gražios moterys išfotografuotos
ir likusios tik spalvotuos žurnaluos
stengiuos galvoti kad taip nuo dangaus
nuo vienodo blankaus apšvietimo
(kad nereiktų ieškoti priežasčių savyje)

kiekvieną popietę vėl sugrįžtu atgalios
kas paleido gaudus apie niūruosius
viduramžius!

Dievo baimė pajusti nevaržomą laisvę
kai žinai kad už viską bus teisingai atlyginta

prisiminimų erdvė laiko matavimas kinta
tarsi antrą kartą įbridus į tą patį eilėraščių

2003.04.11

Poezijos šventė Lietuvoje

Algimantas A. Naujokaitis

Daug vilniečių susirinko į „Poezijos pavasario“ baigiamą vakarą Vilniaus universiteto K. Sarbievijaus kieme. Pirmoje eilėje viduryje — iš Australijos grįžęs ir Vilniuje apsigyvenęs rašytojas Bronius Žalys.

Daugiau kaip savaitę Lietuvos miestuose ir rajonuose skambėjo poezijos posmai. Tradicinėje poezijos šventėje — Poezijos pavasaris — 2003, dalyvavo ne tik kone visi Lietuvos poetai, bet ir svečiai iš JAV, Latvijos, Lenkijos, Makedonijos, Slovėnijos, Prancūzijos, kitų užsienio šalių. Kaip ir kasmet, didžiosios šventės renginiuose dalyvavo taip pat išeivijos poetai — Vitalija Bogutaitė iš Amerikos, Sigita Birgelis iš Lenkijos, lietuviško Punsko krašto, Aldona Veščionaitė — Janavičienė bei Lidija Šimkutė iš Australijos, Alfredas Franckaitis iš Vokietijos.

Iš svetur atvykę poetai praturtino, pajavino Poezijos pavasario šventę. Prancūzijos, kitų Europos šalių knygas pardavinėjantiame J. Masiulio knygyne, veikiančiame Vilniaus senamiestyje, buvo surengtas sostinės gyventojų susitikimas su prancūzų poetu Jean-Michel Moulpoix. Jis buvo maloniai nustebinamas, kad šį knygyną įsteigė ir prancūzų literatūrą platinančios nepriklausomos Lietuvos garsėjusio knygyno savininko, 1944

m. į Vakarus pasitraukusio ir Prancūzijos apsigyvenusio J. Masiulio palikuonys, į Lietuvą grįžę po nepriklausomybės atkūrimo. Dabar jo vardu pavadinti knygynai veikia ne tik Vilniuje, bet ir Panevėžyje.

Dalyvaujant Čekijos ir Lenkijos poetams, Rašytojų klube buvo surengtas vertėjų pokalbis „Vertiant Ezra Pound“. Mat, Poezijos pavasario išvakarėse Vilniuje buvo išleista šio amerikiečių poeto rinktinė, kurią sudarė ir lietuvių kalbą išvertė vilnietis poetas Kornelijus Platelis. Užsienio kolegos gerai įvertino šį K. Platelio darbą, jis pelnė vieną svarbiausių Poezijos pavasario apdovanojimų.

Poezijos pavasario svečių, išeivijos ir Lietuvos poetų vakaras buvo surengtas netoli Vilniaus esančiame žemyno geografiniame centre — Europos parke. Gerai nuteikė ne tik gražus, pavasario žaizdos nutviekstas, šio parko gamtovaizdis, bet ir Lietuvos bei pasaulio dailininkų skulptūros, tarp kurių yra ir išeivijos dailininkės Elenos Urbaitytės kūrinys. Užsienio ir išeivijos poetai Europos parke pasi-

„Poezijos pavasario“ laureatas — poetas ir vertėjas Antanas A. Jonynas, gegužės 23 d. pagerbtas Maironio lietuvių literatūrinio muziejaus kiemelyje, Kaune, dalyvaujant poezijos kūrėjams ir gerbėjams.

džiaugė, kad neseniai įvykusiame referendume Lietuvos piliečiai pareiškė ryžą stoti į Europos Sąjungą, kad ir šis mažas, žalias kraštas jau stovi ant senojo žemyno bendrijos slenkstio.

Tos nuotaikos atsispindėjo ir latvių poeto, Lietuvos Rašytojų sąjungos garbės nario Knuts Skujanieks kūrybos vakare, surengtame Rašytojų klube. Pilnutėlė šio klubo salė turėjo progą ne tik pasigėrėti puikia jo poezija, bet ir nuosirdžiais plojimais pareikšti pagarbą bendravimo šilumą spinduliuojančiai latvių poeto asmenybei. K. Skujanieks šiltai buvo sutiktas ir Vilniaus universiteto K. Sarbievijaus kieme įvykusiame Poezijos pavasario baigiamajame vakare. Visus sujaudino nuskambėjęs K. Skujanieks eilėraštis „maza mana tėvu zeme“, poeto Vlado Braziliaus išverstas į lietuvių kalbą:

tai maža tėvynė mano
dviejų rankų platumas
tai miela tėvynė mano
dviejų rankų šilumos
tai gili tėvynė mano
viso amžiaus gilumos...

Karštais plojimais taip pat buvo sutiktas baigiamajame vakare paties K. Skujanieks latviškai perskaitytas, lietuvių liaudies sukurtas, visiems ir be vertimo suprantas posmelis „Žemė kelė žolę“. Tai lyg ir susižavėjimas su kitu Poezijos pavasario renginiu — poetų, vertėjų ir literatūros kritikų

konferencija „Eilėraščių tautybė“. Pasak poeto Benedikto Januševičiaus, visai nesvarbu, kokios tautybės eilėraščių autorius, jeigu jį gali suprasti kiekvienas, ne tik lotyniškus rašmenis, bet ir slavų raidyną pažįstantis, skaitytojas ar klausytojas, kaip tai nutiko su K. Skujanieks latviškai perskaitytu lietuvių posmeliu. Visi geri eilėraščiai yra vienos tautybės, — pripažino tiek konferencijoje kalbėję literatūros kritikai, tiek poetai.

Daug poezijos vakarų, kitokių renginių vyko ir toli nuo sostinės — Kaune, Klaipėdoje, Panevėžyje, Nidoje, Trakuose, net tolimiausiose Šilalės, Pasvalio, Vilkaviškio, kituose rajonuose. Grupė poetų buvo nusibeldę ir pas Punsko-Seinų krašto lietuvių. Visur skambėjo poezijos posmai, palydimi muzikos, dainų, šokių. O Rašytojų klube dėl Poezijos pavasario prizų varžėsi moksleiviai, naktiniuose skaitymuose — visi, kurie mėgina eiliuoti. Moksleivių poezijos skaitymuose svarbiausią prizą laimėjo kelmietė Kristina Gudmonaitė, o naktinių skaitymų laureate tapo kaunietė filologė Erika Drungytė.

Bet svarbiausias šventės įvykis visų laukė Kaune, Maironio lietuvių literatūros muziejaus senajame sode, kur paskelbiamas ir ažuolo lapų pyne vainikuojamas Poezijos pavasario laureatas. Šiemetiniu laureatu tapo, pastaraisiais metais ypač išpopuliarėjęs, poetas, gražios, savitos poetinės kalbos kūrėjas Antanas A. Jonynas, šiemet pažymintis savo 50-ąjį gimtadienį.

Gimęs Vilniuje, po lituanis-

tinų studijų universitete A. A. Jonynas dirbo „Vagos“ leidykloje, o 1977 m. debiutavo poezijos rinkiniu *Metai kaip strazdas*. Kituose jo rinkiniuose vyrauja viena tema ir gamtos, meilės ir mirties, tėvynės ir žmogaus būties vertė. Pasak literatūros kritiko R. Pakalniškio, lyrizmas — išskirtinis A. A. Jonyno kūrybos bruožas. Būdinga vingri eilučių melodija, sąskambių grožis.

A. A. Jonynas — ne tik poetas, bet ir vertėjas. Jis įveikė didelį kalną — į lietuvių kalbą išvertė J. W. Goethe dramą *Faustas*. Prieš trejus metus Vilniuje išleista pirmoji, o šiemet — antroji *Fausto* dalis. Tai reikšminga visai Lietuvos kultūrai, juolab, kad iki šiol Lietuva neturėjo dorai išversto šio pasaulinės literatūros šedevro.

Užkalbintas žurnalistas, naujasis Poezijos pavasario premijos laureatas A. A. Jonynas pasakė, kad keletą pastarųjų metų jis iš tiesų vertia daug poezijos į lietuvių kalbą. Šis nuolatinis darbas jam sukelia ir naujų kūrybinių impulsų, ir savotišką poetinį įkvėpimą, iš kurio atsiranda ir naujų eilėraščių. Dalis jų sudėta į naująją, šiemet prestižinės leidyklos „Tyto alba“ išleistą jo poezijos rinkinį *Lapkričio atkrytis*. Pernai pasirodė A. A. Jonyno dvikalbės poezijos knygos *Agonų pelenai* ir *Laiko inkliuzai*.

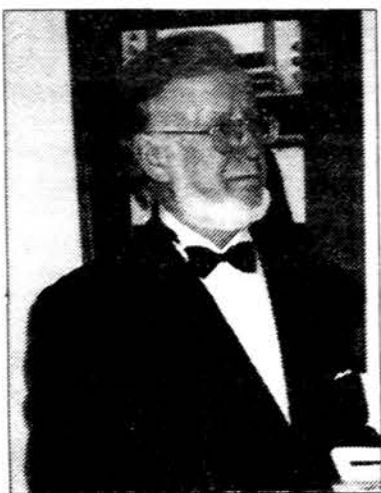
Savo naujų eilėraščių A. A. Jonynas paskaito ir Poezijos pavasario renginiuose. Kelis patius naujausius, dar neskeltus savo eilėraščių jis mielai pasiūlė *Draugo* šeštadienio priedo skaitytojams.

Latvių poetas Knuts Skujanieks (dešinėje) su jo poezijos vertėju ir lietuvių kalbą Vladu Braziliumi ir kaunietiu poetu Kestučiu Navaku (stovi už jų).

Algimanto Žižiūno nuotrauka.

Stiprybė iš praeities

Muzikologas Vaclovas Juodpusis. B. Markevičiūtės nuotr.

Ši pavardė JAV lietuviams žinoma iš straipsnių *Drauge*, taip pat iš ilgamečio dėsio JAV gyvenančių lietuvių kompozitorių kūrybai, jos platini- mo gimtajame krašte, iš de- šimt metų rengtų Lietuvos ra- dijo programų „Tautiečių bal- sai“. Tai Vaclovo Juodpusio deka Lietuvą pasiekė ir šian- dieną koncertų salėse skamba G. Gudauskienės, J. Kristolai- tytės, S. Santvaro kūryba. Jis susirašinėja su daugybe sve- tur gyvenančių tautiečių, pa- deda apie jų darbus sužinoti Lietuvoje. Daug laiko ir suma- numo V. Juodpusis skyrė M.

K. Čiurlionio ansamblio įkū- rėjo Alfonso Mikulskio asme- nybei. Bendraudamas su i- tėvynę grįžusia Ona Mikul- skiene, parengė ir išleido jos prisiminimus apie ansambli. Šiuo metu rengiama antroji leidinio dalis. Be to, kasmet JAV lietuvių pasiekia V. Juodpusio sudarytas muziki- nių datų kalendorius.

Visa tai tik maža muzikolo- go veiklos dalis, o diduma gy- venimo skirta tautos kultūros, muzikinio folkloro tyrinėjimui, rinkimui bei leidybai. Vado- vauta Kultūros ministerijos muzikos skyriui, darbuotasi radijo muzikos redakcijoje, vaikščioti po atokiausius kai- mus, užrašinėjant senųjų dai- nininkių balsus ir melodijas. O kas suskaičiuotų, kiek jis vedė koncertų, įvairiausių pro- gramų, kiek skaitė pranešimų muzikologų konferencijose ne tik Lietuvoje, kiek redaguota knygų.

Apie visa tai buvo kalbama nuosirdžiu bičiulių būryje Vaclovo Juodpusio kūrybos vakare, skirtame kūrybinės veiklos 50-mečiui. Vakaras vyko Lietuvos muzikų rėmimo fondo Stasio Vainiūno na- muose. Su fondu muzikologas nuolat bendradarbiauja, veda čia vykstančius renginius, ko-

mentuoja programas, pristato muzikantus, kompozitorių kūrinius. Neseniai čia sureng- tas vienas iš tradicinio kas- metinio festivalio „Sugrįžimai“ vakarų, skirtas Bernardo Brazdžionio poezijai ir jos mo- tyvais sukurtiems muzikos kūriniams. Apie poetą kalbėjo Vaclovas Juodpusis, literatū- ros kritikas Valentinas Sven- tickas, kuris, daug metų vado- vaudamas Rašytojų sąjungai, ne sykį bendravo su Bernardu Brazdžioniu ir Lietuvoje, ir JAV. Eileraščius skaitė akto- riai Gražina Urbonaitė ir Aleksas Kazanavičius. G. Gu- dauskienės, V. Jakubėno J. Strolis dainas dainavo Nata- lija Katilienė ir Inga Ule- vičiūtė, akompanavo pianistės Eglė Perkumaitė ir Gražina Zalatorienė. Iš įrašo skambėjo paties poeto balsas. Visus jau- dino nesenstantios, tėvynės meile pulsujančios eilės, daug kalbėta apie Bernardo Brazdžionio reikšmę lietuvių literatūroje, jo šviesią asmeny- bę. Vaclovas Juodpusis sakė savo kartotekoje surinkęs du- menų, kurie rodo, kad pagal Bernardo Brazdžionio eile- raščius sukurta daugiau negu 150 muzikos kūrinių.

Muzikologo archyve, uži- mančiame nemažą kambarį, tokių kartotekų keliasdešimt, o tai ir daugiau, nes jis nuolat rinko, tyrinėjo liaudies melo- dijas, kompozitorių kūrybą. Ypač daug dėmesio skirta Juo- zui Pakalniui. Pirmasis šios temos darbas — diplominė studija apie baletą „Sužadė- tinė“. 1972 m. išleido mono- grafiją *Juozas Pakalnis*, jo vokalinių kūrinių rinkinį. Kasmet rugpjūčio mėnesį nu- vyksta į J. Pakalnio gimtąjį kaimą netoli Linkuvos, kur tėvų namuose surinkta daug eksponatų. Taip muzikologas talentingo kraštiečio palikimu sudomino Pakruojos rajono vi- suomenę.

Iš kur toks praeities kultū- ros tyrinėtojo darbštumas ir noras tai daryti. Matyt, pa- veldetas iš skambiabalsės dai- nininkės motinos, kurios dai- nas sūnus užrašė ir išsaugojo. Gal tada gimtosios Žemaitijos Kapėnų kaime, Mažeikių ap- skirtyje, ir gimė muziko-ty- rinėtojo talentas, pašaukęs gi- lintis į praeities paveldą,

kaupti apie tai žinias.

Vieknėnių vidurinėje mokyk- loje didelės įtakos turėjo muzi- kos mokytojas Vincas Deniu- šis, pats puikiai grojęs trimi- tu. Vaclovas Juodpusis pa- sinėrė į mokyklos kultūrinį gyvenimą, aktyviai dalyvavo koncertuose, kol į platesnius tolius pašaukė noras rimtai pasiūvesti muzikai. Vieną die- ną užsiropštė ant daržovės į Klaipėdą vežusio sunkveži- mio ir išvyko ten, kur karo nu- siaubtame uostamiestyje jau veikė muzikos mokykla. Įstojo mokytis groti obojumi, bet drauge bandė jėgas kūryboje. Įgijęs pučiamųjų orkestrų va- dovo ir muzikos mokytojo spe- cialybę, patraukė į tolesnius mokslus Vilniaus konservato- rijon.

Būtent čia pradėjo ypač domėtis etniniu muzikos pali- kimu, su ekspedicijomis pabu- vojo įvairiose Lietuvos vie- toves, rinko dainų tekstus ir melodijas. Ir dabar dėkoja liki- mui, suvedusiam su garsiu tautosakos rinkėju Jurgiu Do- vydaičiu, kuris kartais paža- dindavo ketvirtą valandą ryto, sakydamas: „Einame užrašyti ankstyvo ryto karvių melžėjų dainų...“ Taip ir būdavo, kol kiti dar miega, jiedu jau grįžta su „laimikiu“.

Jaunystėje įsitraukęs į šią veiklą, Vaclovas Juodpusis per dešimtmečius užrašė ir išsifavo daugiau kaip 4,000 kaimuose išgirstų dainų, reda- gavo daug tautosakos rinki- nių, kuriuose spausdintos ves- tuvinės, vaikų, džiukų, meilės, darbų dainos, parašė daug straipsnių apie tai.

Taip pat daug yra parašęs apie lietuvių kompozitorių kūrybą, radijuje surengęs transliacijų, nuolatinių laidų apie lietuvių muziką, jos auto- rius — Balį Dvarioną, Stasį Vainiūną ir kitus.

Dabar, jau tapęs pensinin- ku, muzikologas sakosi nuo ankstauro ryto trisdešimt savo archyve, nes tai, kas sukaupta, būtina sutvarkyti, ką parengti spaudai, ką perduoti muzie- jus. Kaip tik šiuo metu Lie- tuvos nacionalinis muziejus parengė leidinėli apie Lietu- vos himno istoriją, įvairius bu- vusius jo melodijos variantus. Pateikiama tik maža jų dalis, nes himną, Vinco Kudirkos su-

Karaliaučiaus miesto graviūra — detalė iš Domo Kauno knygos *Mažosios Lietuvos knyga* viršelio. Vilnius, „Baltos lankos“, 1996

Mažosios Lietuvos paveldas

Atkelta iš 2 psl.

Ji dešimtmečiais iš Lietuvos gy- ventojų atminties tyrinė Ma- žosios Lietuvos būti ir istorinį suvokimą. Kryptinga masty- mo deformacija davė rezul- tatų, kurių pasekmės dar ir dabar jaučiamos. Tryliktai- siais nepriklausomos valsty- bės gyvavimo metais Mažoji Lietuva dar neįsigyveno mūsų vaizduotėje ir tikrovėje. Pavel- do nykimą stebime gana abe- jingai, o kai kada prie jo pri- kišame ir nagus. Gerai pame- name nesenais vienos Šilutės gatvės gyventojų pastangas atsikratyti Sauerweino pava- dinimo, kurio jie esą nesugebą

nei ištarti, nei žiną, kas jis toks buvo. Lietuvos sostinėje iki šiol nėra nei Martyno Mažvydo gatvės, nei pamink- lo, nei užuominos apie juos, nors projektuojami Jono Basa- navičiaus, Vinco Kudirkos, Vaizganto ir Petro Vileišio pa- minklai. Kartais pyktį, o kar- tais ir nuoskaudą jaučiame iš Mažosios Lietuvos išievių. Su- prantame klaipėdiškių (me- melenderių) žemietijos Vokie- tijoje laikyseną, tačiau ragi- name jos narius ir ypač vado- vus suvokti, kad XX a. istorijos scenarijų rašė ne Lie- tuva. Juos kviečiame pokal- biui ir talkon. Kartais perne- lyg griežtų kaltinimų dėl nusikaltimų Klaipėdos krašto istorijos paveldui išsako ir Mažosios Lietuvos lietuvių išieviai. Visko būta ir dar pa- sitoiko. Tačiau nepamirškime vieno: būtent jų, žemaičių, džukų ir suvalkiečių, dėka Vakarų Lietuva netapo antra- ja po Kryžiuočių agresijos dyk- ra ir rusiškosios Kaliningrado srities tęsinium. Tas kraštas yra gyvybinga mūsų valstybės da- lis, turinti galių ir noro prieš Mažąją Lietuvą nulenkti gal- vą ir atsidėkoti.

Mažosios Lietuvos ir jo pa- veldo ateitis savaime nesi- klostys, lengvų dalykų nebus. Dėl jo rytdienos dar teks įžvalgiai padirbėti ir atkakliai pakovoti. Pasiekimus labiau- siai lems kovos už šalininkus ir įsitikinimus laimėjimų mas- tas. Siekdami tikslo pasirin- kime teisingas priemones. In- formacinės visuomenės epo- choje daug ką nulems žinios.

Jadvyga Godunavičienė

Kelios pastabos apie homonimus

Homonimai yra dvireikš- miai žodžiai: jie tariai ir ra- šomi vienodai, bet turi bent dvi (kartais net tris!) skirting- gas reikšmes. Pvz.,

laiko: a. Jis niekad neturi laiko; b. Ką jis savo rankoj lai- ko?

geri: a. Ką tu geri? b. Atė- jo geri draugai.

sakai: Gintaras yra sustin- gę sakai; b. Ką tu jam sakai?

Tokių homonimų turi vi- sos kalbos. Vienur jų rasime daugiau, kitur mažiau. (Pvz. anglų k. *leaves*: „That pain- ing of the leaves me cold“). Lietuvių kalboje jų rasime ke- lis šimtus.

Žinoma, homonimų žody- nėlio gal ir nereikia, nes iš tikrųjų joks lietuvis tokių ho- monimų nesumažys, nes jie paprastai suprantami iš posa- kio, sakinio.

Vienas mano kolega ame- rikietis, kuris gerai moka lie- tuvių kalbą, man atsiuntė to- kius sakinius:

Jis vaiko vaiko katyte.

Ji maišo maišo dugne esančius žirnius.

Kas kas duobė? Draugai jos jos arkliais.

Kas juos juos gražia juos- ta?

Bet ar praktiškai (gyveni- me) tokie sakiniai yra varto- jami, abejoju. Jie man skamba netikroviškai.

Man žinomas vienas lietu- vių kalbos atvejis, kur vieno veiksmazodžio esamasis lai- kas ir kito veiksmazodžio bū- tasis kartinis laikas visiškai sutampa:

tapyti (esamasis l.)
tapti (būstasis kartinis l.)
tapau = tapau
tapai = tapai
tapo = tapo
tapome = tapome
tapote = tapote
tapo = tapo

Pvz., Jis tapo didelį pa- veikslą. Jis tapo mūsų moky- toju.

Lietuvių kalboje dažnai sutampa dviejų skirtingų veiksmazodžių būsimosio laiko 3-sis asmuo. Pvz.:

gauti, gausti: gaus
mauti, mausti: maus
rauti, rausti: raus
gelti, gelsti: gels

minti, minti: mins
verti, verst: vers

Pvz., Jis raus iš gėdos. Kas tuo linelius raus?

Kai kurie kalbininkai ski- ria dvi homonimų rūšis: a. vie- ni jų yra kilę iš tos pačios šaknies; b. kiti gi yra „atkly- dę“ iš visiškai kitokių šaknų, iš kitų kalbos dalių.

a. Iš tos pačios šaknies:

vargo: Jie jokio vargo nematė;
Jie Sibire baisiai vargo.
b. Iš skirtingų šaknų: sa- kai:

Gintaras yra senųjų pušų sakai.
Ka gi tu jam sakai?

Kai kurie kalbininkai ne- sutaria, ar laikyti tikrais ho- monimais ir tokias „poras“, kur abu žodžiai tariai vieno- dai, bet rašomi kitaip:

valę: valią
gilę: gilią
pirkę: pirkią...

Pabaigai 30 lietuvių kal- bos homonimų sąrašas. Skai- tytojai gali tą sąrašėlį pasipil- dyti.

aras, bado, bamba, bus, dažai, galvos, globos, irs, jojo, jus, kalbi, kalę, kalti, kartis, kas, kito, klostė, kuri, lanką, laužo, lipo, lips, maišai, mar- gas, padažai, piktas, seno, sveiko, šilo, vilkai.

Antanas Klimas

Poezija neturi sienų

Stasys Birgelis ir Lidija Šimkutė po jų bendros poezijos knygos sutiktuvių. Algimanto Žižiūno nuotrauka.

nutylėjimai. Pasak M. Marti- naičio, tie nutylėjimai poezi- joje kartais pasako daugiau, negu įprasti žodžiai. Bendra knyga taip pat rodo, jog poezi- tai, bet šioje knygoje yra ir abiem bendrų bruožų. Tiek S. Birgelio, tiek L. Šimkutės eileraščiams būdingos pauzės,

sidalino mintimis apie poeziją, paskaitė eileraščių iš savo naujosios bendros knygos.

Apie lietuviškos veiklą, leidy- binį darbą lietuviškame Puns- ko-Seinų krašte papasakojo „Aušros“ leidyklos vadovas Ro- mas Vitkauskas.

A. A. Naujokaitis

Originalioji Isės bažnyčia.